ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՈՌՈՒ ՄԱՐԶԻ ՄԱՐՑ ԳՅՈՒՂԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆ

GLOBAL ADVOCACY TEAM

CCMS

INTERNATIONAL ACCOUNTABILITY PROJECT

Համայնքի կողմից առաջնորդվող զարգացման այս ծրագիրը հանդիսանում է նորարարական ծրագրերի մի մասը, որը ստեղծվել է Համայնքային համախմբման և աջակցության կենտրոն ՀԿ-ի և Մարց գյուղի բնակիչների կողմից՝ համագործակցելով Գլոբալ շահերի պաշտպանության թիմի հետ, որը հիմնադրվել է Միջազգային Հաշվետվողականության Ծրագրի կողմից:

Այս նախաձեռնությունը միավորում է համայնքային առաջնորդների աշխարհի տարբեր անկյուններից՝ իրականացնելու համայնքային առաջնորդությամբ հետազոտություններ՝ ներգրավելով **945** մարդու **7** երկրներից: Համատեղ մշակված և համատեղ ուսուցման միջոցով այս եռամյա ճամփորդությունը հանգեցրեց համայնքի կողմից առաջնորդվող փոխակերպիչ զարգացման ծրագրերի շարքի, որոնք կենտրոնացած են տեղական արմատներ ունեցող, բայց գլոբալ կերպով միմյանց հետ կապված լուծումների վրա:

Ուսումնասիրեք համայնքային առաջնորդությամբ զարգացման այլ ծրագրերը՝ տեսնելու հզոր, համայնքահեն լուծումների ամբողջ շարքը:

Իմացեք ավելին այստեղ: **https://accountabilityproject.org/work/global-advocacy-team/communities-leading-the-way-inspiring-community-led-development-plans/**

Հեղինակ՝
Մարց գյուղ և Համայնքային Համախմբման և Աջակցության Կենտրոն ՀԿ

Նկարազարդող՝
Հարիս Իչվան

Թարգմանիչ՝
Ջուլիա Ամիրաղյան

Դիզայներ-էջադրող՝
Կառլո Մանալանսան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն 1

Մարցեցիները 2

Մեր գյուղը 2

Ի՞նչ է զարգացումը մեզ համար 3

Մարց գյուղի հիմնական խնդիրները ըստ ոլորտների 4

Շրջակա միջավայր 4
Տեղական Ինքնակառավարման Մարմին 6
Կրթություն 7
Սոցիալ-տնտեսական ոլորտ 8
Առողջապահություն 8
Գյուղատնտեսություն 9
Մարդու իրավունքներ 10

Մարտս գյուղի զարգացման հիմնական ուղղությունները՝ բնակիչների կարծիքով 11

Մարց գյուղի համայնքի կողմից առաջնորդվող զարգացման ծրագիր 12

Շրջակա միջավայր և կլիմա 12
Տեղական Ինքնակառավարման Մարմին 13
Կրթություն 13
Սոցիալ-տնտեսական ոլորտ 14
Առողջապահություն 15
Գյուղատնտեսություն 15
Մարդու իրավունքներ 16

Ներածություն

Մարց գյուղի համայնքի կողմից առաջնորդվող զարգացման ծրագիրը մշակվել է Գլոբալ Շահերի Պաշտպանության թիմի կողմից հայտարարված սկզբունքների համաձայն: Գլոբալ Շահերի Պաշտպանության թիմը կոլեկտիվ նախաձեռնություն է, որը ստեղծվել է Միջազգային Հաշվետվողականության Ծրագրի կողմից՝ ամրապնդելու համայնքների կողմից առաջնորդվող զարգացման ռազմավարությունը և պլանավորումը ամբողջ աշխարհում, և որը ներառում է 7 համայնքային ակտիվիստ 7 երկրից՝ Հայաստան, Հայիթի, Հնդկաստան, Ինդոնեզիա, Քենիա, Ֆիլիպիններ և Զիմբաբվե:

Այս ծրագրի մշակման ընթացքում կիրառվել են Գլոբալ Շահերի Պաշտպանության թիմի «Համայնքի կարիքների գնահատման քարտ» և ՀՀԱԿ ՀԿ-ի «Քաղաքացիների ձայն և գործողություն» մեթոդոլոգիաների բաղադրիչները: Այս մեթոդաբանությունները ապահովեցին համայնքի շահագրգիռ կողմերի՝ ներառյալ խոցելի խմբերի և հանրային ծառայություններ մատուցողների և ստացողների լայն մասնակցությունը: Հատուկ ուշադրություն է դարձվել համայնքի խոցելի խմբերին պատկանող քաղաքացիների, ինչպես նաև երիտասարդների, կանանց, ֆերմերների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչների ներգրավմանը: Այս խմբերը մեծ դեր են խաղացել ինչպես ծրագրի մշակման, այնպես էլ իրականացման գործում:

Մարցեցիները

Մենք՝ մարցեցիներս, մեր գյուղի լավագույն ավանդույթների, հիշողությունների և նյութական ու ոչ նյութական արժեքների կրողներն ենք: Մենք բնության՝ դաշտերի, անտառների, լեռների, աղբյուրների և գետերի տերերն ու պահապաններն ենք: Մենք սահմանում, պահպանում և երաշխավորում ենք մեր գյուղի զարգացման տեսլականն ու նպատակները: Մենք ոչ միայն մեր գյուղի, այլև մեր համայնքի, մարզի և պետության զարգացման մասնակիցներն ենք: Մենք նպաստում ենք բնության պահպանմանը, կլիմայի փոփոխության դիմակայմանը և բնության հետ ներդաշնակությանը գլոբալ մակարդակում:

Մեր գյուղը

Մեր Մարց գյուղը գտնվում է ՀՀ Լոռու մարզի Թումանյան համայնքում, Հայաստանի հյուսիսում, ծովի մակարդակից 1050 մ բարձրության վրա: Մարզկենտրոն Վանաձորից գտնվում է 39 կմ, իսկ մայրաքաղաք Երևանից՝ 154 կմ հեռավորության վրա: Մեր գյուղի ընդհանուր վարչական տարածքը կազմում է 7117 հա: Մարցը շրջապատված է բարձր լեռներով, խիտ անտառներով և պատմական հուշարձաններով. միջնադարում մեր տարածքում էր գտնվում Մոտկոր գյուղաքաղաքը: Ներկայումս մեր գյուղում ապրում է 512 մարդ՝ 258 կին և 254 տղամարդ, 0-ից 18 տարեկան 100 անհատ:

Ի՞նչ է զարգացումը մեզ համար

Մենք կարծում ենք, որ զարգացումը մարդու և բնական երևույթների հավասարության մեջ դրսևորվող գործընթաց է, որտեղ երկու կողմերն էլ հոգ են տանում միմյանց մասին և տալիս են միմյանց անհրաժեշտ կենսականը մարդկանց և բնության համակեցության և բարեկեցության համար: Մեզ համար զարգացումը սոցիալական արդարություն է, որտեղ յուրաքանչյուրն ունի իր ապագան ստեղծելու և կերտելու հավասար հնարավորություններ: Այն պետություն է, որտեղ բոլորն ազնիվ են, աջակցող և պատասխանատու, որտեղ որոշումները կայացվում են բոլորի մասնակցությամբ, և այդ որոշումների իրականացման համար պատասխանատուները հաշվետու են և վստահելի: Այս միջավայրում յուրաքանչյուր քաղաքացի և բնակիչ դառնում է շահերի պաշտպան:

Այս տեսլականով մենք կունենանք համայնք, որտեղ մարդիկ ապրում են լավ և երջանիկ, առնչվում են այլ մշակույթներին, և որտեղ երիտասարդները չեն արտագաղթում գյուղից, քանի որ գյուղը կարող է առաջարկել նրանց բոլոր պայմանները՝ ստեղծագործելու և ինքնադրսևորվելու համար: Դա կլինի մի վայր, որտեղ կանայք հավասար են, որտեղ չկան խոցելի խմբեր, և ցանկացած խոցելիություն կհաղթահարվի հաջողությամբ և բարգավաճմամբ: Գյուղատնտեսները կզարգանան, կանաչ տնտեսությունը կզարգանա, քաղաքացիներն ու բնությունը կպաշտպանվեն, ՀՀ օրենսդրությունը կհարգվի: Նման համայնքում զարգացման ծրագիրը կստեղծվի և կիրականացվի մասնակցային կարգով:

Մեր արժեքները, որոնք երաշխավորում են մեր գյուղի զարգացումն ու միասնությունը, հետևյալն են.

- Թափանցիկություն
- Աշխատասիրություն
- Փոխօգնություն
- Փոխազդեցություն
- Փոխըմբռնում
- Փոխադարձ հարգանք
- Համագործակցություն
- Սեր բնության հանդեպ
- Պատասխանատվություն
- Հավասարություն
- Արդարություն

Մարց գյուղի հիմնական խնդիրները ըստ ոլորտների

Շրջակա միջավայր

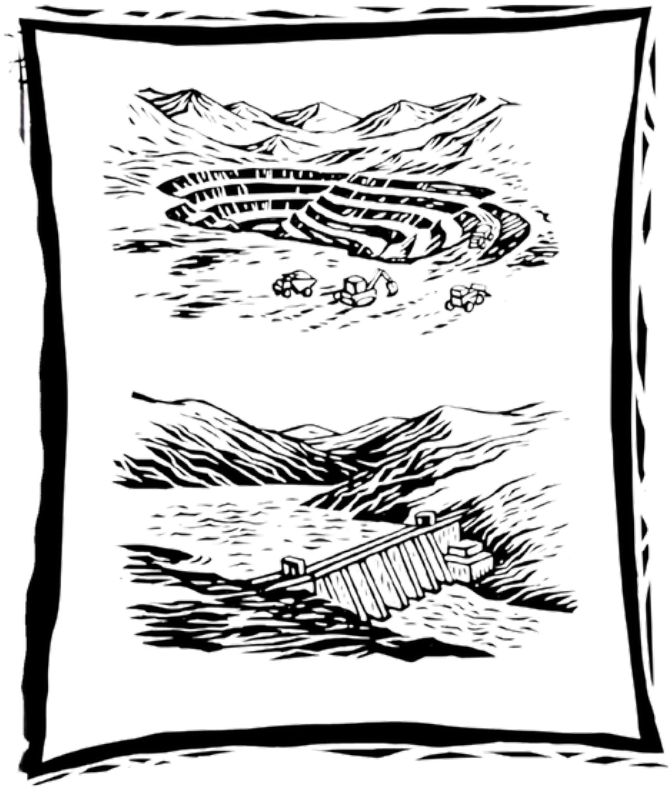

Մեր Մարց գյուղի տարածքը հարուստ է հանքանյութերով և գունավոր մետաղներով, հատկապես ոսկու պաշարներով: Դա մեր գյուղը խոցելի է դարձնում տարբեր հանքարդյունաբերական ընկերությունների կողմից ոսկու հետախուզման և հանքերի բացման համար: Մենք՝ Մարց գյուղի բնակիչներս, բազմիցս պայքարել ենք այս սպառնալիքի դեմ, սակայն գյուղը շարունակում է մնալ խոցելի այս առումով: Մենք լսել ենք, որ հանքարդյունաբերությամբ հետաքրքրված կողմեր պլանավորում են այստեղ նորից փորձեր իրականացնել՝ հանքարդյունաբերական գործունեություն սկսելու համար: Եթե մեր գյուղում հանք բացվի, այն կվտանգի մեր՝ մաքուր և առողջ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքը, կդադարեցնի մեր գյուղի այլընտրանքային զարգացման հեռանկարները և կխոչընդոտի զբոսաշրջության և գյուղատնտեսության զարգացմանը:

Մարց գյուղի վարչական տարածքում՝ Մարց գետի վրա, կան երեք հիդրոէլեկտրակայաններ (ՀԷԿ), որոնք վատթարացնում են Մարց գյուղի և հարակից տարածքների շրջակա միջավայրը: ՀԷԿ-երի աշխատանքի արդյունքում Մարց գետի ջուրը սակավացել է, ինչը հանգեցրել է կենդանիների և ձկների պոպուլյացիայի նվազմանը: Ջրի բացակայությունը բացասաբար է անդրադառնում շրջակա միջավայրի, մեր հողերի և անտառների վրա, քանի որ խոնավությունը նվազել է և շարունակում է նվազել: Բացի այդ, գյուղի ներսում ՀԷԿ շահագործող և շրջակա միջավայրին վնաս պատճառող ընկերությունները համայնքի համար սոցիալ-տնտեսական պատասխանատվության որևէ ծրագիր չեն իրականացնում:

Մարց գյուղում աղբահանությունն իրականացվում է շաբաթը մեկ անգամ, բայց դա բավարար չէ: Մենք ականատես ենք լինում գյուղի տարբեր վայրերում աղբի կուտակմանը և ուղղակիորեն փողոցներում աղբ թափելուն, ինչը չի նպաստում զբոսաշրջության զարգացմանը: Անհրաժեշտ է ստեղծել աղբի տեսակավորման և մաքրության մշակույթ և համապատասխանաբար կրթել բնակչությանը:

Վերջին 30 տարիների ընթացքում Մարցի անտառները անողոք և ապօրինի կերպով հատվել են: Թեև անտառների նկատմամբ հսկողությունն ավելացել է, և ներկայումս ընթանում է ինքնավերականգնման գործընթաց, անհրաժեշտ է ոչ միայն շարունակել, այլև ուժեղացնել այս հսկողությունը, քանի որ անտառների լիարժեք վերականգնման համար երկար ժամանակ կպահանջվի:

Մարց գյուղում կոյուղու համակարգ չկա, ինչը վատթարացնում է շրջակա միջավայրի սանիտարահիգիենիկ պայմանները և խոչընդոտ է հանդիսանում զբոսաշրջության զարգացման համար:.

Գյուղի բնակչության շրջանում իրազեկվածության պակասի պատճառով նրանք այրում են գյուղատնտեսական մնացորդներ, ինչպիսիք են խոտը և տերևները, ինչպես նաև կենցաղային թափոնները: Այս փորձառությունը բացասաբար է անդրադառնում ինչպես շրջակա միջավայրի, այնպես էլ մարդկանց առողջության վրա: Այս խնդրի լուծման համար անհրաժեշտ է բարձրացնել հասարակության իրազեկվածությունը և ստեղծել տեղական մեխանիզմներ՝ նման գործողությունները վերահսկելու և կանխելու համար:

Մարց գյուղում այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրներ չկան, միայն մի քանի տնտեսություններ են հագեցած արևային ջրատաքացուցիչներով: Բնակիչների կողմից օգտագործվող հիմնական ջեռուցման տարբերակներից են փայտը, էլեկտրաէներգիան և գազը, որոնք նպաստում են բնապահպանական և սոցիալական մարտահրավերներին:

Տեղական Ինքնակառավարման Մարմին

Տեղական ինքնակառավարման մարմինը չի ապահովում Թումանյան համայնքի կազմի մեջ մտնող գյուղերի միջև համաչափ զարգացում: Գոյություն ունեցող մեխանիզմներն ու ընթացակարգերը չեն ապահովում սոցիալական արդարության սկզբունքը և լսելի չեն դարձնում մարդկանց ձայնը, որի արդյունքում Մարց գյուղում շոշափելի զարգացման ծրագրեր չեն իրականացվում: Դա պայմանավորված է համայնքի ներսում գյուղական բնակավայրերի միջև համագործակցությունը հեշտացնելու նպատակով նախատեսված մեխանիզմների թերի և անարդյունավետ կիրառմամբ:

Մենք՝ Մարց գյուղի բնակիչներս, չունենք բավարար գիտելիքներ տեղական ինքնակառավարման մեջ ուղղակի մասնակցության մեխանիզմների և տեղական ինքնակառավարման օրենսդրության վերաբերյալ, ինչը մեր ձայնն ավելի քիչ լսելի է դարձնում տեղական, մարզային և ազգային իշխանություններին:

Հետազոտական խմբի անդամները զրուցում են Թումանյան համայնքի ղեկավարի հետ (Լուսանկարը՝ Համայնքային Համախմբման և Աջակցության Կենտրոն ՀԿ)

Կրթություն

ՀՀ հանրակրթական դպրոցների օպտիմալացման ծրագրի շրջանակներում Մարց գյուղի դպրոցը նախատեսվում է միավորել մեկ այլ բնակավայրի դպրոցի հետ: Արդյունքում Մարց գյուղի դպրոցը կփակվի, իսկ երեխաները ստիպված կլինեն մեկ այլ գյուղի դպրոց հաճախել: Մեր՝ Մարց գյուղի բնակիչների կարծիքով, այս հանգամանքը կբերի բնակչության ներքին արտագաղթի, քանի որ գյուղի դպրոցը մեծ դեր ունի բնակչության կայունության ապահովման համար:

Գյուղի նախակրթարանը չունի առանձին շենք և ներկայումս գտնվում է դպրոցի սենյակներից մեկում: Գյուղում անհրաժեշտ է ստեղծել առանձին մանկապարտեզի շենք և ներդնել նախադպրոցական կրթության ամբողջական համակարգ: Դա կապահովի երեխաների լիարժեք նախադպրոցական կրթությունը և դաստիարակությունը՝ թույլ տալով ծնողներին լինել վստահ և աշխատանքային օրվա ընթացքում իրենց ներուժն ուղղորդել գյուղի զարգացմանն ու սեփական բարեկեցությանը:

Գյուղի դպրոցի լաբորատորիան կրթության որակը բարելավելու համար նոր սարքավորումների կարիք ունի:

Հետազոտական խմբի անդամները գյուղացիների հետ հարցման հարցազրույցի ժամանակ
Լուսանկարը՝ Համայնքային Համախմբման և Աջակցության Կենտրոն ՀԿ)

Սոցիալ-տնտեսական ոլորտ

Հասարակական միջհամայնքային տրանսպորտի բացակայությունը էական խոչընդոտներ է ստեղծում գյուղի և բնակիչների սոցիալ-տնտեսական զարգացման համար՝ նպաստելով գյուղից արտագաղթին:

Գյուղում գործող ՀԷԿ-երը կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվություն չեն կրում մեր շրջակա միջավայրին հասցված վնասի համար և նրանք այդ վնասի դիմաց չեն փոխհատուցում մեղմացնող միջոցառումների կամ սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրերի մշակմամբ եւ իրականացմամբ:
Մենք՝ Մարց գյուղի բնակիչներս, կարևորում ենք միջգյուղական ճանապարհների վերանորոգումը՝ անվտանգություն ու բարեկեցություն ապահովելու և զբոսաշրջության զարգացմանը նպաստելու համար:
Մեր Մարց գյուղում երիտասարդների զարգացման և ժամանցի հնարավորությունները քիչ են, ինչը նպաստում է երիտասարդների և նրանց ծնողների արտագաղթին դեպի հանրապետության այլ բնակավայրեր:

Առողջապահություն

Մարց գյուղում չունենք առաջնային բուժօգնության կենտրոն, չկան անհրաժեշտ սարքավորումներով համապատասխան շենքային պայմաններ: Գյուղի բուժքույրը պետք է իր ծառայությունները մատուցի՝ տնետուն շրջելով: Այս հանգամանքները բնակիչների համար խոչընդոտում են որակյալ առողջապահական ծառայությունների հասանելիությունը:

Մարց գյուղում չունենք ջրի մաքրման կայաններ, ինչը բնակչության համար առողջական ռիսկեր է ստեղծում և կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ տուրիզմի զարգացման համար:

Գյուղատնտեսություն

Մեր Մարց գյուղը ոռոգման ջրի ներքին համակարգ չունի: Մարդիկ իրենց հողերը ոռոգում են խմելու ջրով կամ լեռնային աղբյուրներով, երբեմն ջուրը մեքենաներով տեղափոխում են մշակվող հողատարածքներ: Այս իրավիճակը գոհացնող չէ և խոչընդոտում է ամբողջ գյուղի գյուղատնտեսության զարգացմանը:
Ժամանակակից գյուղատնտեսության զարգացման համար մենք չունենք բավարար գիտելիքներ ժամանակակից և նորարարական մեթոդների, ներդրումներ ներգրավելու ուղիների մասին: Սա նույնպես խոչընդոտում է գյուղատնտեսության զարգացմանը և գյուղի սոցիալ-տնտեսական առաջընթացին:

Տարածքում սպանդանոցների բացակայությունը խոչընդոտում է անասնաբուծության զարգացմանը: Մարդիկ ստիպված են մեծ ֆինանսական ծախսերով իրենց անասուններին տեղափոխել տասնյակ կիլոմետրեր հեռու գտնվող սպանդանոցներ: Մեր՝ Մարց գյուղի բնակիչների կարծիքով, սպանդանոցների վերաբերյալ պետության ներդրած մեխանիզմներն արդյունավետ չեն և խոչընդոտում են մեր նման հեռավոր գյուղերում անասնաբուծության զարգացմանը:

Մարց գյուղում չկան կաթի և հատապտուղների վերամշակման հարմարություններ կամ ընկերություններ, ինչը խոչընդոտում է անասնապահության և գյուղատնտեսության զարգացմանը: Մարդիկ պայքարում են իրենց արտադրանքը սպառելու համար, ինչը բացասաբար է անդրադառնում նրանց սոցիալ-տնտեսական վիճակի վրա: Առկա գյուղատնտեսական տեխնիկան անբավարար է արդյունավետ գյուղատնտեսական գործունեության համար: Արդյունքում, բնակիչները երբեմն ապավինում են այլ համայնքների մեքենաներին, ինչը լրացուցիչ սոցիալական բեռ է դնում նրանց վրա և սահմանափակում գյուղատնտեսական և այգեգործական հնարավորությունների ընդլայնման ներուժը:

Կլիմայական փոփոխությունները հանգեցրել են հաճախակի կարկտահարությունների՝ զգալի տնտեսական վնասներ հասցնելով Մարցի գյուղատնտեսությանը: Սա իր հերթին նվազեցնում է բնակչության սոցիալ-տնտեսական կենսամակարդակը: Գյուղում գործող հակակարկտային կայանները և՛ անբավարար են, և՛ անարդյունավետ՝ հաճախակի անսարքություններով, և անգամ գործելու դեպքում քանակական առումով չեն բավարարում համայնքի կարիքները:
Թեև Մարցի բնակլիմայական պայմանները բարենպաստ են մեղվաբուծության համար, սակայն միայն քիչ թվով բնակիչներ են զբաղվում դրանով՝ ֆինանսական և տնտեսական մարտահրավերների, ինչպես նաև համապատասխան գիտելիքների և հմտությունների բացակայության պատճառով:

Մարդու իրավունքներ

Մարց գյուղի բնակիչները պետք է բարձրացնեն իրենց իրազեկությունը տեղական ինքնակառավարման, բնապահպանական և հարակից այլ օրենքների մասին և գիտելիքներ ձեռք բերեն իրենց իրավունքների՝ ներառյալ բնապահպանական իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմների մասին:

Մարց գյուղում չկան ակտիվ տեղական հասարակական կազմակերպություններ կամ խմբեր, որոնք նպաստում են համայնքի զարգացմանը, շահերի պաշտպանությանը, ոչ ֆորմալ կրթությանը և գյուղում իրազեկվածության բարձրացմանը: Տեղական քաղաքացիական հասարակությունը զարգացնելու անհրաժեշտություն կա:

Մարց գյուղի զարգացման առաջնային ուղղությունները՝ ըստ բնակիչների

- Գյուղատնտեսության և այգեգործության զարգացում
- Ջերմոցային տնտեսությունների զարգացում
- Հյուրընկալության հմտություններ և ծառայություններ
- Զբոսաշրջության զարգացում (գաստրո, էկո, արշավային)
- Թեթև արդյունաբերության զարգացում (կաթի և հատապտուղների վերամշակում, արհեստների հիմնում՝ զբոսաշրջիկներին առաջարկվող ծառայությունները բարելավելու համար)
- Կլիմայի դիմակայունության և էներգաարդյունավետության ծրագրերի իրականացում
- Գյուղատնտեսական տեխնիկայի պարկի զարգացում
- Երիտասարդների կրթական և ժամանցի հնարավորությունների ստեղծում
- Ոռոգման ջրի համակարգի ստեղծում
- Խմելու ջրի պաշարների ավելացում
- Ջրագծերի բարելավում
- Ներհամայնքային ճանապարհների բարեկարգում
- Կոյուղու ցանցի ստեղծում

Մարց գյուղի համայնքի կողմից առաջնորդվող զարգացման ծրագիր

Մարց գյուղի բնակիչները ցանկանում են այս զարգացման ծրագրի կարևորագույն կետերը ներառել Թումանյան համայնքի 5-ամյա զարգացման ծրագրում:

Շրջակա միջավայր և կլիմա

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
1	Մշակել Մարց գյուղի կլիմայական դիմակայունության և հարմարվողականության ծրագիր:	Տեղական ինքնակառավարման մարմին (ՏԻՄ)	**2024-2025**	Ծրագրի մշակման համար դիմել ՏԻՄ-ին
2	Նպաստել էներգիայի այլընտրանքային աղբյուրների, այդ թվում՝ արևային ֆոտովոլտային վահանակների, կայանների և ջրատաքացուցիչների տեղադրմանը և օգտագործմանը	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ այլընտրանքային էներգիայի ընդունումը համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում ներառելու և փնտրել դոնորային ներդրումներ և օգնություն միջազգային կազմակերպություններից այս նպատակին հասնելու համար:
3	Բարելավել աղբահանության որակը և քաղաքացիներին կրթել թափոնների կառավարման և տեսակավորման վերաբերյալ:	ՏԻՄ, Համայնքային համախմբման և աջակցության կենտրոն ՀԿ (ՀՀԱԿ ՀԿ)	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին և ՀՀԱԿ ՀԿ-ին
4	Արգելել գյուղում խոտերի և տերևների այրումը և բնապահպանական կրթություն տրամադրել համայնքի բնակիչներին:	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, ՀՀԱԿ ՀԿ-ին և այլ կազմակերպություններին բնապահպանական կրթական դասընթացներ կազմակերպելու նպատակով:
5	Բարելավել Մարց գետի էկոլոգիական վիճակը, պատկան մարմինների ուշադրությունը հրավիրել ամռան ամիսներին ջրային ռեսուրսների սակավության խնդրի վրա և ուսումնասիրել դրա պատճառները:	ՏԻՄ, համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, Շրջակա միջավայրի պահպանության և ընդերքի տեսչական մարմնին և ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարությանը:

Տեղական Ինքնակառավարման մարմին

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
6	Բարելավել հողային ռեսուրսների կառավարման քաղաքականությունը և դադարեցնել խախտումները:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ նախկինում եղած անօրինականությունները և անճշտությունները վերացնելու համար:
7	Գյուղում ներդնել խմելու ջրի բաշխման և պահպանման մեխանիզմներ և քաղաքականություն:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին
8	Դիմել տեղական իշխանություններին, որպեսզի ավագանին Մարց գյուղը հայտարարի գյուղատնտեսության և էկո-գյուղական տուրիզմի զարգացման համար նախատեսված բնակավայր, որտեղ արգելվում է բնությանը վնաս պատճառող ցանկացած գործունեություն:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Հարցը ներկայացնել ՏԻՄ քննարկմանը և ավագանու հաստատմանը:
9	Մարց գյուղի համայնքի կողմից առաջնորդվող զարգացման այս ծրագիրը ներկայացնել համայնքի ավագանու հաստատմանը և դրա կարևորագույն բաղադրիչները ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Հարցը ներկայացնել ՏԻՄ քննարկմանը և ավագանու հաստատմանը և անհրաժեշտության դեպքում իրականացնել շահերի պաշտպանություն դրա իրականացման համար:

Կրթություն

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
10	Հիմնել մանկապարտեզ	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:
11	Համայնքի բնակիչներին տրամադրել ուսուցում ժամանակակից և օրգանական գյուղատնտեսության վերաբերյալ և բացահայտել հնարավոր դոնորներ համայնքի բնակիչների համար:	ՏԻՄ, համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին, ՀՀԱԿ ՀԿ-ին և այլ տեղական միջազգային կազմակերպություններին
12	Զբոսաշրջության դասընթացներ գյուղի բնակիչների համար (գաստրոնոմիա, էկոտուրիզմ, արշավային զբոսաշրջություն և հյուրընկալության ծառայություններ):	ՏԻՄ, Լոռու տարածաշրջանի զբոսաշրջության կառավարման գրասենյակ ՀԿ (**Lori DMO**)	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին, ՀՀԱԿ ՀԿ-ին և **Lori DMO**-ին

13	Կանխել Մարց գյուղի դպրոցի փակումը.	Համայնքի բնակիչներ, ՏԻՄ	**2024-2025**	Գյուղի շահերը պաշտպանելու համար դիմել ՀՀ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն, մարզպետարան, ՏԻՄ:
14	Թարմացնել դպրոցի լաբորատոր սարքավորումները.	Դպրոցի տնօրեն, դպրոցականներ, բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին և ՀՀ ԿԳՄՍՆ-ին
15	Համայնքի բնակիչներին կրթել կլիմայի փոփոխության, դիմակայունության և հարմարվողականության մասին:	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, ՀՀԱԿՀԿ-ին և այլ կազմակերպություններին դասընթացների կազմակերպման և իրականացմանհամար:
16	համայնքի բնակիչներին՝ էներգաարդյունավետությունը բարելավելու համար կրթել այլընտրանքային էներգիայի աղբյուրների վերաբերյալ:	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, ՀՀԱԿՀԿ-ին և այլ կազմակերպություններին դասընթացների կազմակերպման և իրականացմանհամար:

Սոցիալ-տնտեսական ոլորտ

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
17	Բարելավել գյուղի խմելու ջրի մատակարարումը.	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ ջրի լրացուցիչ աղբյուրներն ուսումնասիրելու, պոտենցիալ պաշարները ավելացնելու և համայնքի տարեկան զարգացման ծրագրում հարցը ներառելու համար:
18	Հիդրոէլեկտրակայան (ՀԷԿ) շահագործող ձեռնարկության կողմից կորպորատիվ սոցիալական պատասխանատվության շրջանակներում գյուղում իրականացնել սոցիալ-տնտեսական ծրագրեր.	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին եւ ՀԷԿ-ը շահագործող ընկերությունների տնօրինություններին:
19	Ստեղծել և վաճառել բրենդային կաթնամթերք:	Համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին, ՀՀԱԿ ՀԿ-ին և **Lori DMO**-ին
20	Ստեղծել երիտասարդական կենտրոն	ՏԻՄ, համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ համայնքի ղեկավարին և ավագանուն, ՀՀ Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն՝ համայնքի զարգացման հնգամյա ծրագրում ներառելու համար:
21	Ներգյուղական ճանապարհների վերանորոգում	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:
22	Ապահովել միջհամայնքային հասարակական տրանսպորտ:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:
23	Հիմնել կաթի և հատապտուղների վերամշակման գործարաններ	ՏԻՄ, համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ այս ուղղությունը խթանելու, ներդրողներ և ներդրումներ գտնելու և դիմելու միջազգային կազմակերպություններին ներդրումներ կատարելու համար
24	Մարց գյուղում սպանդանոց հիմնել	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին և հարցը քննարկել համայնքի ավագանու նիստում:

25	Վերանորոգել առկա ջրագծերը	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ խնդիրը համայնքի տարեկան զարգացման ծրագրում ներառելու համար
26	Մշակել Մարց գյուղի զբոսաշրջության զարգացման ռազմավարություն	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ, **Lori DMO**	**2024-2025**	Ռազմավարության մշակման համար դիմել ՏԻՄ-ին, ՀՀ Զբոսաշրջության կոմիտեին և **Lori DMO**-ին
27	Ներգրավել ֆինանսական ռեսուրսներ զբոսաշրջության զարգացման համար և ապահովել ներդրումային բարենպաստ միջավայր:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին՝ միջազգային կազմակերպությունների և ներդրողների ներգրավման համար և ուղղակիորեն դիմել միջազգային կազմակերպություններին ֆինանսավորման և աջակցության համար:
28	Ապահովել գյուղում և շրջակայքում գտնվող պատմական հուշարձանների տեսանելիությունն ու ճանաչելիությունը և ճանապարհներ կառուցել դեպի այդ հուշարձաններ զբոսաշրջության զարգացման համար:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:

Առողջապահություն

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
29	Խմելու ջրի մաքրման գործարանի ստեղծում	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին և ավագանուն՝ հարցը համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում ներառելու համար:
30	Կառուցել և վերազինել բժշկական կենտրոնը անհրաժեշտ հարմարություններով	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին, ավագանուն, ՀՀ Առողջապահության նախարարությանը՝ հարցը համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում ներառելու համար:
31	Մարց գյուղում կոյուղու հիմնում	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել համայնքի ղեկավարին և ավագանուն՝ հարցը համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում ներառելու համար:

Գյուղատնտեսություն

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
32	Ստեղծել ոռոգման ջրի համակարգ:	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում և Լոռու մարզի զարգացման ծրագրում:
33	Ապահովել անասնաբուժական և այգեգործական դեղամիջոցների հասանելիություն:	ՏԻՄ	**2024 December**	Դիմել համայնքի ղեկավարին և Լոռու մարզպետարանին.
34	Գյուղատնտեսական տեխնիկայի համալրում (խոտհնձիչներ, կցորդիչներ և այլն):	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:
35	Հիմնել ջերմոցային տնտեսություններ.	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին ջերմոցային տնտեսությունների հիմնումը նախատեսելու և խնդիրը համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում ներառելու և փնտրել դոնորական ներդրումներ և օգնություն միջազգային կազմակերպություններից այս նպատակին հասնելու համար: Դիմել միջազգային կազմակերպություններին՝ համայնքի բնակիչներին կրթելու և ներդրումներ կատարելու համար:
36	Հակակարկտային կայանների տեղադրում և վերանորոգում.	ՏԻՄ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, հարցը ներառել համայնքի հնգամյա զարգացման ծրագրում:
37	Խթանել մեղվաբուծությունը համայնքում:	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին և միջազգային կազմակերպություններին և դոնորներին ներդրումների և օգնության համար:

Մարդու իրավունքներ

	Փոփոխություն	Իրականացնող	Ժամանակացույց	Անհրաժեշտ գործողություններ
38	Բարձրացնել համայնքի բնակիչների գիտելիքներն ու կարողությունները տեղական ինքնակառավարման ոլորտի, համայնքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների որոշումների կայացմանը քաղաքացիների մասնակցության վերաբերյալ:	Համայնքի բնակիչներ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին և ՀՀԱԿ ՀԿ-ին
39	Կրթել և բարձրացնել համայնքի բնակիչների իրազեկվածությունը մարդու և բնապահպանական իրավունքների մասին, որպեսզի նրանք կարողանան պաշտպանել այդ իրավունքները և իրականացնել իրենց համայնքի զարգացման ծրագրերը:	ՏԻՄ, ՀՀԱԿ ՀԿ	**2024-2025**	Դիմել ՏԻՄ-ին, ՀՀԱԿ ՀԿ-ին և տեղական և այլ կազմակերպություններին իրազեկվածության բարձրացմանը վերաբերող դասընթացների համար:
40	Ստեղծել և ֆասիլիտացնել համայնքի ակտիվ զարգացման և շահերի պաշտպանության խումբ:	ՀՀԱԿ ՀԿ, համայնքի բնակիչներ	**2024-2025**	Ստեղծել ակտիվ խումբ և ապահովել դասընթացներ

Համատեղ մշակված լուծումներ Մարց գյուղի և Մարց գյուղի կողմից, Հայաստան:

GLOBAL ADVOCACY TEAM

CCMS

INTERNATIONAL ACCOUNTABILITY PROJECT